

REPORTAGE

Mega-organisatie die de Voedselbank heet

De Voedselbank is nog altijd de plek waar mensen die het niet kunnen betalen wekelijks een voedselpakket kunnen halen, zoals het ooit begon, maar achter de sobere uitdeelbalie huist tegenwoordig een heel distributiesysteem met talloze vertakkingen, dat niet onderdoet voor dat van een grote supermarktketen. Deze krant keek drie maanden mee achter de schermen.

Tekst Jannie Schipper Foto's Marcel Molle

„Dat vrijwilligers de basis zijn, maakt de gunfactor voor de Voedselbank groot

Henk van der Meer
Voormalig bestuurslid Voedselbanken Nederland

1. KRATTEN STAPELEN

Donderdagmiddag kwart voor één. Op de stoep heeft zich een plukje mensen verzameld, wachtend tot de deur opengaat. Achter die dichte deur lopen vrijwilligers van Voedselbank Alkmaar en omstreken nog druk heen en weer. De stapels kratten met houdbare producten staan al uren klaar, maar de zakjes gesneden groenten, pakken zuivel en andere bederfelijke waar voegen ze op het laatste moment toe om ze zo kort mogelijk buiten de koeling te houden.

De Voedselbank. Bijna iedereen heeft er wel een beeld van, ook wie er nooit binnen is geweest. Het is de plek waar je naartoe gaat als het niet anders meer kan, als je je dagelijkse maaltijd niet meer kunt bekostigen. Vrijwilligers delen er voedselpakketten uit, met voedsel dat elders is overgebleven. Dat beeld klopt deels.

De Voedselbank is in ruim twintig jaar uitgegroeid tot een megabedrijf, met in totaal ruim 14.000 vrijwilligers en ruim vijfhonderd uitdeellocaties door het hele land. In 2024 verleenden de Voedselbanken gezamenlijk aan 144.750 personen voedselhulp. Elke lokale Voedselbank is een zelfstandige stichting met eigen klanten, donateurs en een eigen werkwijze, maar daarachter zit een heel netwerk.

Bij Voedselbank Alkmaar staan nog steeds vrijwilligers achter de balie kratten met etenswaren uit te delen aan mensen die niet kunnen rondkomen. Er zijn ook voedselbanken die inmiddels op een andere manier werken, als een soort winkel waarbij mensen per afdeling uit producten kunnen kiezen. Nog steeds wordt het overgrote deel van het voed-

sel gedoneerd, maar sommige dingen moeten worden ingekocht. Wat blijft, is de doelstelling waar het mee begon: mensen tijdelijk voorzien van voedselhulp en voedselverspilling tegengaan.

Uitsluitend vrijwilligers

Niemand komt voor zijn plezier naar de Voedselbank. Behalve dan Anja, Frank, Mimi, Ron en tientallen anderen. Zij zijn vrijwilliger bij Voedselbank Alkmaar en omstreken. Vanaf 's ochtends vroeg zijn ze in de weer. Terwijl in de ene ruimte mensen sperziebonen en tomaatjes over plastic zakken verdelen, stapelen hun collega's in de hal eraanpakken yoghurt en vla in kisten, die weer verdeeld worden over koelkarren voor de uitdeellocaties. 81 doosjes 'Heks'nkaas' voor De Mare, 237 voor de Pettemerstraat. „Het blijft tellen”, zegt vrijwilligster Nicoline. „Bijna alles is per zes, acht of twaalf verpakt, dus de tafels van zes en acht leer je hier heel goed.”

Als alle etenswaren zijn geteld en verdeeld, verhuist de meute naar de rollerband. Zodra iedereen in positie staat, gaat de machine draaien. Figuurlijk dan, want de kratten worden met de hand vooruitgeschoven. Links een zak sperziebonen, rechts een bloemkool. Links een pak rijst, rechts een zakje kruiden. Links een pak koekjes, rechts een fles olie. Soms stokt de band, als iemand het tempo niet bijhoudt of een product moet worden gewisseld. Zijn bijvoorbeeld de bloemkolen op, dan gaat in de rest van de kratten een zak wortels. Aan het einde van de band tilt iemand de kratten op een rek. Een ander pendelt per heftruck naar de vrachtwagen,

die al klaarstaat om een deel van de spullen naar de andere twee uitdeellocaties te brengen; in Heerhugowaard en in kerkelijk centrum De Blijde Mare.

Om half elf is zo'n beetje alles gedaan. Twee mensen stampen kartonnen dozen kapot met de metalen neuzen van hun veiligheidsschoenen, een derde pakt een bezem om de vloer aan te vegen. Er mag geen kruimel of koelbladje achterblijven. Dan volgt het belangrijkste moment van de dag: het koffieuurtje. Zo'n twintig vrijwilligers verzamelen zich rond de lange tafel in de kantine, er wordt gekletst over familieperikelen, vakanties, tv-programma's. Coördinator Ron geeft een pak stroopwafels door. Aan koeken is hier nooit een gebrek, want deze Voedselbank krijgt het overschot van koekfabriek Aviateur in Broek op Langedijk, tegenwoordig Biscuit International. Een doosje 'Heks'nkaas' gaat rond met een pak crackers. „We moeten toch even testen wat we mensen meegeven”, zegt vrijwilliger Jan.

Voordat ze weer op de fiets of in de auto terug naar huis stappen, nemen de meeste vrijwilligers nog snel een tros bananen of een paar paprika's mee, net wat er aan versproducten is overgebleven uit de voedselvoorraad van die dag, nadat alle pakketten zijn gevuld. In totaal lopen er in Alkmaar en Heerhugowaard ongeveer tachtig vrijwilligers rond. Donderdag is de drukste dag met een inpakploeg 's ochtends en een uitdeelploeg 's middags. Op dinsdag en woensdag zijn er ook mensen aan het sorteren en inpakken. Op verschillende dagen rijden er chauffeurs rond om spullen op te halen of weg te brengen. Dan zijn er nog vrijwilligers die af en toe helpen, bijvoorbeeld tijdens inzamelingsac-

Linksboven: Een vrouw komt overgebleven producten inleveren.
Linksonder: Vrijwilligers van Manna sorteren fruit en groente.
Rechts: Vrijwilligster Greetje van Voedselbank Alkmaar.

ties bij lokale supermarkten. De samenstelling van de groep vrijwilligers is divers. De gemiddelde leeftijd is ruim boven de pensioengerechtigde leeftijd, maar er zijn ook scholieren die hun maatschappelijke stage hier voltooien, studenten die het leuk vinden om in de vakantie een handje te helpen en mensen 'met een rugzakje' die via een maatschappelijke organisatie of zorginstelling komen. De hele Voedselbank draait op vrijwilligers. Als vergoeding krijgen ze hoogstens een paar euro per dag, voor sommigen nauwelijks genoeg om hun reiskosten te dekken. Zelfs de voorzitter van het landelijke bestuur wordt niet betaald. „Dat vrijwilligers de basis zijn, maakt de gunfactor voor de Voedselbank groot”, zegt Henk van der Meer, voormalig bestuurslid van Voedselbanken Nederland. „Iedereen weet dat alles terecht komt bij de mensen die het nodig hebben.” Toen Voedselbank Amsterdam naast de vrijwillige coördinatoren twee parttimers aannam om de continuïteit te waarborgen, leidde dit dan ook tot stevige onderlinge discussie.

Kunst

Het werken met uitsluitend vrijwilligers is een kunst op zich. Ron, coördinator van de hoofdlocatie in Alkmaar, heeft er een hele puzzel aan om elke dag voldoende bezetting te krijgen en iedereen tevreden te houden. „Elke medewerker neemt zijn eigen karakter en geschiedenis mee”, zegt hij. Aan Ron, voormalig winkelmanager en bedrijfsleider, is dat wel toevertrouwd. Met een geintje hier en subtiele terechtwijzing daar houdt hij de

boel draaiende. Terwijl op de Pettemerstraat de taak voor de meeste vrijwilligers erop zit, zijn hun collega's in Heerhugowaard al bezig de uitdeelnruimte te verbouwen. De Voedselbank mag hier gratis gebruikmaken van de ontmoetingsruimte van kerk De Brink. Kleurige stoelen worden opgestapeld aan de zijkant van het zaaltje, tafels worden verschoven. Vrijwilligers leggen op elke tafel een plastic zeiltje zodat het tafelblad niet beschadigt. In de hal komen de kratten met houdbare spullen te staan. Aan de ene kant de kleintjes voor alleenstaanden en koppels, daarnaast de middelgrote kratten en tot slot de grote, voor gezinnen met meer dan drie kinderen. In een hoek staat een doos met pakken pasta en potjes groente: donaties van kerkgangers. Klanten lopen bij binnenkomst eerst langs het tafeltje waar een vrijwilliger hun registratie nakijkt, dan pakken ze een steekkerretje en lopen daarmee verder. Na ontvangst van hun krat gaan ze de hoek om, langs de tafels waar alle verse producten op staan. „Wilt u halfvolle of magere yoghurt?” Kleine gezinnen hebben deze keer recht op één pak yoghurt, middelgrote en grote gezinnen mogen er twee meenemen. „Alstublieft, dan mag u nu door naar de groente.” Na afloop komt de vrachtwagen weer voorrijden. Chauffeur Ben knuffelt alle vrijwilligers, maar vooral vrijwilligster Greetje. Ben en Greetje zijn het eerste Voedselbanksteltje hier. Greetje laat op haar telefoon foto's zien van de open dag van de Voedselbank, twee jaar geleden. Ze waren net bij elkaar en een collega-vrijwilliger had uit de voorraad spullen twee zogenaamde 'trouwringen' ge-

vist, die ze plechtig bij elkaar omdeden. Allebei dragen ze de ring nog steeds.

2. WAAR KOMT HET ALLEMAAL VANDAAN?

Op de groente- en fruittafel in Heerhugowaard liggen deze week ook druifjes uit eigen tuin, die een buurtbewoonster 's ochtends is komen brengen. In Alkmaar haalt een man een kist appels uit zijn auto: de boomgaard hing vol. Er komt vaker zomaar iemand binnenstappen met groente of fruit uit eigen tuin of andere etenswaren. Er zijn ook voedselbanken die groente en fruit aangeleverd krijgen van een buurttuin, bijvoorbeeld in Leiden waar in samenwerking met omwonenden een groentepark is aangelegd door een stichting, waarvan de hele opbrengst de Voedselbank ten goede komt. Voedselbank Alkmaar krijgt groenten uit de tuintjes van gedetineerden in de Penitentiaire Inrichting Heerhugowaard. Veel van de groente die Voedselbank Alkmaar uitdeelt, komt van de directe bureu. In hetzelfde pand op de Pettemerstraat zit stichting Manna – Werkgroep Schermer. Deze stichting haalt al sinds 2014 groente op die niet voldoet aan de eisen van een landbouwbedrijf of groothandel. Dat begon met een paar mensen in Schermer die het zonde vonden dat prima eetbare groente werd weggegooid omdat er een vlekje op zat. Het eerste jaar mochten oprichter Jac Smit en zijn medestanders de broccoli zelf van het land snijden bij Appelman in Stompvoren. Vervolgens deed de spruitenboer mee, en zo haak-

Lees verder >

„
Elke
medewerker
neemt zijn
eigen karakter
en
geschiedenis
mee

Ron
Vrijwilliger

“We proberen de schijf van vijf aan te houden voor de pakketten, maar dat is niet altijd wat we binnenkrijgen

Willem van Eijk
Bestuursvoorzitter Voedselbank
Alkmaar

> Vervolg van pagina 5

ten steeds meer tuinders aan. Het eerste geld voor de benodigde machines in de hal, zoals een uitzoeklijn met kantelaar voor uien, aardappelen en spruiten, kregen ze van de Rabobank. Later haalden ze het op bij de kerken – Smit bij de protestantse kerk, huidige voorzitter Ad de Vries bij de katholieke.

Inmiddels heeft Manna een netwerk van bedrijven waar vrijwillige chauffeurs, onder wie Jacs broer Jan, groenten ophalen. Veel vrijwilligers van Manna hebben als voormalige tuinders de weg in de groentewereld. In 2024 leverde de stichting volgens het jaarverslag van Voedselbanken Nederland bijna 850 duizend kilogram groenten aan de voedselbanken. Het transport van de gedoneerde groente gaat via een apart opgerichte stichting - Groentebrigade Manna - naar voedselbanken in Noord-Holland, met Voedselbank Amsterdam als voornaamste afnemer. Een ander deel gaat via weer een andere stichting naar Roemenië en Oekraïne. Manna levert ook groenten aan voedselbanken in andere regio's, via de Groente & Fruitbrigade; een vanuit de voedselbanken opgezette landelijke stichting.

Op een vrijdag in augustus gaat Nico met de vrachtwagen op pad voor Manna. De eerste stop is bij aardappelboer Leo de Kock, die het hele jaar door rond de vijf ton per week aan aardappelen levert. Dit seizoen hebben de boeren schuren vol aardappels over, terwijl er vorig jaar nog een groot deel van de oogst verloren ging. „China nam voorheen bevroren frieten af, die kunnen het nu zelf maken”, zegt Nico. Dan door naar Zwaagdijk en Noord-Scharwoude voor kool, broccoli en paprika's. In dit gebied zaten tot voor kort veel meer groentebedrijven, vertelt Nico. Er zijn er een hoop weggetrokken, tot verdriet van de voedselbanken in Noord-Holland.

Bij broccolibedrijf KaaBee komt eigenaar Meindert-Jan Botman zelf op de vorkheftruck aanrijden met twee bakken broccoli. „Vorig jaar hebben we samen met de burens, Verdonk, de hele Voedselbank in Noordwest-Nederland van broccoli voorzien”, vertelt hij. „Dat is toch leuk.”

De maandag erop staat een ploeg vrijwilligers klaar om alles uit te zoeken en in kratten te stoppen, voordat de voedselbanken hun deel komen halen. Op de kratten groente liggen A4'tjes met plaatsnamen: aardappelen voor Velsen, IJmond. Uien voor Haarlem, Broek op Langedijk. Vanaf komend jaar zijn Manna en Voedselbank Alkmaar geen burens meer, want Manna gaat verhuizen naar Heerhugowaard. Voor die locatie worden nog nieuwe vrijwilligers gezocht; oprichter Jac Smit is inmiddels achter in de zeventig, net als veel andere vrijwilligers van het eerste uur.

Boodschappenlijstje

„Meneer, wilt u misschien iets extra's kopen voor mensen die het niet kunnen betalen?” Op een zaterdag in september komen de bezoekers van de lokale Albert Heijn nauwelijks door de toegangshekjes zonder een boodschappenlijst in handen gedrukt te krijgen door een vrijwilliger van Voedselbank Alkmaar. Bijna elke maand organiseert de Voedselbank een winkelactie. Vrijwilligers vragen het winkelend publiek extra houdbare producten in hun mandje te stoppen, die ze na de kassa kunnen inleveren bij andere vrijwilligers.

De stapel blauwe kratten met ingezamelde boodschappen groeit gestaag. De rollen beschuit gaan hard, ook het pannenkoekenmeel is populair. Er zijn mensen die met een gemompeld 'nee, dank u' voorbijsnellen en mensen die een bijna volle boodschappenkar komen inleveren. Een dame met

hoofddoek selecteert zorgvuldig een stuk of acht producten van het lijstje, een oudere meneer kiest een pot pindakaas. „Ik vond het lastig, want ik heb het zelf ook niet breed”, zegt een vrouw. Toch stopt ze vier tubes mayonaise in het krat.

Ook scholen, kerken en bedrijven zamen spullen in. Daarnaast zijn er landelijke en lokale organisaties die specifieke producten doneren. Het Armoedefonds levert maandverband en andere verzorgingsproducten. Kinderen die jarig zijn, krijgen een feestpakket van Stichting Jarige Job en een prachtige taart van een lokale taartleverancier. In de feestelijke maar daardoor ook dure decembermaand is er altijd extra aandacht van donateurs.

In de Pettemerstraat hangen levensgrote cheques aan de muur. 9000 euro van de Rabobank, 500 euro plus een BHV-cursus van een lokaal makelaarskantoor. Voedselbank Alkmaar haalde afgelopen jaar vijftigduizend euro aan donaties binnen. Dat geld is nodig voor kosten zoals transport, elektriciteit en onderhoud van apparaten. Daarnaast kopen voedselbanken ook steeds meer producten in om volwaardige voedselpakketten te blijven leveren. „We proberen de schijf van vijf aan te houden voor de pakketten, maar dat is niet altijd wat we binnenkrijgen”, zegt bestuursvoorzitter Willem van Eijk. Doordat supermarkten de laatste jaren zelf meer tegen voedselverspilling doen, merken de voedselbanken dat hun aanvoer terugloopt.

Elke week is het afwachten wat er binnenkomt. Deze zomer krijgen Voedselbankklanten ineens weken achter elkaar pizza's – kennelijk in de aanbieding bij de Albert Heijn. Op een donderdag in de herfst zijn er in Alkmaar opvallend veel druiven, mandarijnen en meloenen te verdelen. „Er is een groenteboer failliet gegaan, daar hebben we afgelopen vrijdag uren lopen tillen”, verklaart een vrijwilliger. In vergelijking met andere provincies, met name de noordelijke, komt Noord-Holland er nog goed vanaf: er zijn grote voedingsmiddelenbedrijven en distributiecentra gevestigd en er is eigen land- en tuinbouw.

3. EEN DISTRIBUTIESYSTEEM MET TALLOZE VERTAKKINGEN

Iedere Voedselbank heeft zo haar eigen leveranciers en donateurs. Daarnaast maken de lokale voedselbanken deel uit van Voedselbanken Nederland; het landelijke netwerk van voedselbanken. Hier komen de grote donaties binnen. Een supermarktkeken als Albert Heijn wil best zijn overtollige voedsel met de voedselbanken delen, maar niet van lokale Voedselbank naar lokale Voedselbank rijden met een paar pallets gesneden groente of pakken vla. Dit soort leveringen wordt dan ook naar een van de tien regionale distributiecentra gebracht en van daaruit verder verspreid. Het servicekantoor in Houten verdeelt de financiële donaties, bijvoorbeeld van de Postcode Loterij. Voor elke ingeschreven klant krijgen de aangesloten voedselbanken een bedrag vanuit Voedselbanken Nederland.

Elke woensdagochtend rijden twee vrijwilligers vanuit Alkmaar met de vrachtwagen naar Amsterdam. Daar zit het Regionaal Distributiecentrum (RDC) voor Noord-Holland. Bij het distributiecentrum staan pallets vol spullen klaar voor Alkmaar, maar ook voor onder meer Velsen, Hoorn en zelfs Texel.

Het kantoor is van coördinator Hugo Peters is een hokje boven in het magazijn, toegankelijk via een steile metalen trap. Hier voert Hugo op de computer in wat waarheen moet, maar ook wat het distributiecentrum wel en niet wil hebben.

Voedselbanken Nederland stuurt dagelijks mailtjes met aangeboden producten. Daar tekenen de RDC's op in, vervolgens

krijgen ze bericht terug met wat de verdeling is geworden en via wie de distributie gaat. Hugo opent een bericht. „Hier, vijftienvierpakketten mayonaise, die kan ik niet aan klanten meegeven. Deze laten we dus voorbijgaan.” Een ander mailtje: „Cupjes koffiemelk, nog drie maanden houdbaar. Dat is interessanter.”

Systeem

Hij kan ook meteen zien hoe een binnengekomen lading moet worden verdeeld. „Als ik zoveel pakken koffie heb, berekent het systeem wie er hoeveel krijgt.” Per lokale Voedselbank kan hij kiezen welke producten erheen moeten. „Hoorn en Naarden-Bussum willen bijvoorbeeld geen koffie, dus die worden dan niet meegenomen in de verdeling. En als ik nu 'koffie' invoer en daarbij 'Manna' als leverancier aanklik, geeft het systeem een waarschuwing: pas op, dit is geen groente of fruit.”

Op zijn scherm klikt Hugo bij Alkmaar aan: geen ESF. Dat staat voor producten die zijn ingekocht met geld van het Europees Sociaal Fonds, nog een bron van inkomsten waar de voedselbanken vanuit het landelijke netwerk in meedelen. Van deze Europese subsidie kunnen jaarlijks tonnen aan houdbare melk, rijst, tomatenpuree en andere houdbare producten worden ingeslagen. Niet alle voedselbanken doen hieraan mee, deels omdat de Europese administratieve eisen berucht zijn. „De EU zou bij wijze van spreken het liefst willen dat elke klant die een pak spaghetti meeneemt, daarvoor tekent bij de balie”, zegt Hugo. Daarnaast houden sommige voedselbanken vol dat ze principieel geen voedsel inkopen. De doelstelling van de Voedselbank is immers tweeledig: mensen aan eten helpen en voedselverspilling tegengaan.

Hugo wordt uit zijn kantoor geroepen.

Op maandag sorteren vrijwilligers van stichting Manna de binnengekomen groenten.

Er staat iemand voor de deur met zakken brood, kunnen ze daar iets mee? Hij klautert het steile laddertje af en schudt de jonge man op de bakfiets de hand. Verse desembroden in papieren zakken, daar betaal je zo zes euro voor bij de hippe bakker waar ze vandaan komen. Hugo bedankt de man hartelijk, maar moet tot zijn spijt toch nee zeggen: de broden zitten in open zakken, zonder houdbaarheidsdatum of ingrediëntenlijst erop. Daar kunnen ze niet mee aankomen. Voedselveiligheid is heilig bij de Voedselbanken.

Dat was vroeger anders, vertelt Van der Meer. „Toen ik in 2012 in Rotterdam begon, stonden mensen nog te roken in de hal, boven het voedsel. Dat kun je je nu niet meer voorstellen. De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) kwam langs en zei: 'Als we echt gaan controleren, moeten we de helft van de Voedselbanken sluiten.'” Onder leiding van een nieuw bestuurslid Voedselveiligheid werd het onderwerp vanaf dat moment tot topprioriteit gebombardeerd. Van der Meer, afkomstig uit de voedingsmiddelenwereld, maakte samen met een team specialisten een handboek Voedselveiligheid. Lokale Voedselbanken worden sindsdien geïnspecteerd door een gecertificeerd inspectiebedrijf.

Vrijwilligers volgen verplichte cursussen: 'Kipfilet wordt bij 8 graden Celcius uitgegeven, goed of fout?' 'Gesneden groente wordt twee dagen na THT-datum uitgegeven, goed of fout?'

Hoewel veel producten die ze van supermarkten aangeleverd krijgen tegen de houdbaarheidsdatum aanschurken of daar zelfs al op zitten – anders zouden ze niet worden aangeboden – moeten ze binnen de strenge normen van de NVWA blijven om uitgedeeld te worden.

4. VAN KRATJES IN DE TUIN TOT

MEGABEDRIJF

De Voedselbank begon ooit klein. Het Rotterdamse ondernemerskoppel Sjaak en Clara Sies had zelf in de schuldsanering gezeten en wilde iets terugdoen voor de samenleving. In 2002 stelden zij in hun achtertuin de eerste pakketten voor minima samen, met groente en brood van ondernemers in de regio. Nadat ze hadden kennisgemaakt met de voedselbanken in België, waar deze al sinds 1986 bestonden, namen ze de werkwijze van de zuiderburen over. Het lokale initiatief kreeg veel media-aandacht en vond al snel navolging in andere plaatsen. Vanaf 2008 werkten de voedselbanken samen in een landelijke stichting op basis van acht regio's. In 2013 werd dit samenwerkingsverband omgevormd tot de landelijke Vereniging van Voedselbanken.

Met het nieuwe, landelijke bestuur kwam er meer professionalisering. Niet alle oprichters van voedselbanken konden zich vinden in de nieuwe werkwijze, vertelt oud-bestuurder Van der Meer. De nieuw ingevoerde regel dat er geen echtparen meer samen in het bestuur mochten zitten, gooide bijvoorbeeld meteen een paar van de oudste lokale Voedselbankbesturen overhoop. De voedselbanken van nu zijn allemaal onafhankelijk en allemaal net een beetje anders. Om mee te mogen doen aan het concept van Voedselbanken Nederland – en dus ook te mogen profiteren van het logo, het landelijk binnenkomende aanbod en de ondersteuning vanuit het hoofdkantoor – moeten ze wel aan bepaalde regels voldoen, zoals de landelijke financiële toelatingscriteria hanteren en zich onderwerpen aan voedselveiligheidscontroles.

Nog steeds zijn er voedselbanken die zich liever niet voegen in het landelijke kader. Zoals de Voedsel- en Kledingbank Bunscho-

ten, ook wel de Genadebank. „Wij willen meer vrijheid houden”, zegt coördinator Lub Bos in een telefoongesprek. „We zijn wat genadevoller – we hanteren wel de landelijke inkomensnorm, maar we kijken niet op een paar tientjes. Ook op de maximumtermijn van drie jaar voedselhulp zijn we niet strikt. We kijken naar de persoonlijke omstandigheden.”

In 2014 werd De Genadebank opgericht door een groep vrienden. Eerst was de Voedselbank onderdeel van de bredere maatschappelijke stichting De Genadebron, vanaf 2018 werd het een zelfstandige stichting. De Voedselbank krijgt groente uit een biologische groentetuin, brood van de lokale bakker en vis van de visboer. Daarnaast is er een 'kerkestafette': elke maand is een andere kerk aan de beurt om voedsel in te zamelen voor de Voedselbank.

5. DE KLANTEN: VAN NON TOT OPA

Zodra de deur van het uitdeelpunt op de Pettemerstraat in Alkmaar opengaat, stappen de eerste klanten naar binnen. Voedselbank Alkmaar en omstreken voorziet ongeveer 250 huishoudens van voedsel. Jong en oud, alleenstaanden en gezinnen. Een moeder is met haar dochter mee om morele steun en tilhulp te verlenen. Een oudere dame laadt in fases haar auto in. Ze neemt ook een pakket mee voor een buurvrouw die nog slechter ter been is. Op een tafeltje liggen folders over hulp bij schulden, gratis kinderactiviteiten, enzovoorts. Een donkerharig jongetje met Bambi-ogen drentelt vrolijk rond met het miniboodschappenkarretje dat klaarstaat.

Zelfs de nonnen van een naburige kloosterorde komen hier wekelijks voedsel halen. „Vaak komt iets net als we het nodig heb-

Lees verder >

„
Er is een
groenteboer
failliet
gegaan, daar
hebben we
afgelopen
vrijdag uren
lopen tillen

Vrijwilliger Voedselbank Alkmaar

„De eerste keer dat ik hier kwam, stond ik te huilen van opluchting. Ik had echt niks meer in mijn koelkast, behalve een rotte mandarijn

Rosalie

> Vervolg van pagina 7

ben”, vertelt een van hen. „We dienen bij wijze van spreken een lijstje in bij de Heilige Jozef. Tomatensaus alstublieft, of yoghurt.” Dankzij de donaties kunnen de zusters ook minderbedeelde gezinnen gratis laten deelnemen aan hun activiteiten en af en toe iets lekkers uitdelen. Klanten moeten de spullen uit de kratten overladen in hun eigen tassen. Dat blijkt soms een uitdaging. Een jongen die voor de eerste keer komt, is verbaasd als er twee volle kratten voor zijn neus worden gezet: het pakket voor een groot gezin dat hij heeft aangevraagd. Hij is met de bus, dus laadt hij alleen een paar tassen met het hoognodige in.

Vrijwilligster Alie reikt over de balie verse AH-pizza's aan. „Deze is met varkensvlees, wil je die wel?” Voor klanten die vegetarisch of halal willen eten, ruilt ze de vlees-pizza's zo veel mogelijk om voor groente- of kaaspizza's. Op een aparte tafel worden alle spullen gezet die mensen niet mee willen of kunnen nemen. Wat de een achterlaat, is voor de ander een welkome aanvulling. Een jongeman zet een pak meel neer. „Ik kan niet zo goed koken, dus hier kan ik niet veel mee.” Een extra blik soep neemt hij graag aan. Het pak meel wordt direct meegenomen door een andere klant.

Bramenjam

Albert (59) is op het eerste gezicht een vrolijke aanwezigheid op de donderdagmiddag. Hij maakt met iedereen een praatje, kent alle vrijwilligers bij naam. Toch gaat het niet zo goed met hem. 'Kwalitatief Uitermate Teleurstellend', beschrijft hij zijn situatie, zonder dat de grote grijs van zijn gezicht wijkt. Albert is ernstig ziek en heeft soms zo veel pijn dat het hem niet lukt om op de elektrische fiets naar de Voedselbank te komen. Ooit had Albert een senior managementfunctie. Hij woonde voor zijn werk jaren in Azië. Toen hij terugkwam, ging het mis. Hij werd door allerlei bizarre misverstanden uitgeschreven uit de gemeente waar hij woonde, kwam op een camping terecht, vervolgens op een krakkemikkige woonboot zonder sanitair en nu in een 'hondenhok vol schimmel' waar hij 900 euro per maand voor betaalt. Behalve aan medische behandelingen gaat Alberts tijd op aan brieven schrijven naar instanties die hem onrecht hebben aangedaan. Als Albert zich goed voelt, gaat hij bramen plukken. Op tafel in de kantine staan zijn potjes bramenjam. Voor de vrijwilligers, want hij wil graag iets terugdoen.

Een meisje tilt het deksel op van de plastic bak met 'Kat' erop. Weer geen kattenvoer deze week, constateert ze teleurgesteld. Huisdieren zijn voor sommige klanten een grote kostenpost. Dat geldt ook voor Rosalie (36), sinds een jaar klant bij de Voedselbank in Heerhugowaard. Haar hondje Moos is haar alles, zeker nadat zij door PTSS haar werk bij Defensie heeft moeten opgeven. Rosalie kocht de cockerspaniël toen zij nog een goede baan en een woonhuis had. Zij is dankbaar dat de Voedselbank ook hondenvoer heeft en soms zelfs een speeltje voor het beestje. „De eerste keer dat ik hier kwam, stond ik te huilen van opluchting”, vertelt Rosalie. „Ik had echt niks meer in mijn koelkast, behalve een rotte mandarijn. Hoe moest ik mijn hondje te eten geven zonder voer te stelen?” Moos zit te wachten in de auto van haar buurman, die Rosalie helpt de zware voedselpakketten mee te nemen naar huis.

Het is volgens Rosalie niet vanzelfsprekend dat mensen je willen helpen om een pakket op te halen. „Ze schamen zich om hier gezien te worden.” Zij niet, ze is blij dat de Voedselbank bestaat. „Ik ga hier met opgeheven hoofd heen. En de buurman

ook, die eet er ook van mee. Ik denk dat ik mijn vissticks al kwijt ben, haha.” Het effect van de Voedselbank werkt verder door dan voedselverschaffing, zegt Rosalie. „Ik vond het fijn om voor mensen te koken, maar was dat helemaal afgeleerd, omdat ik nooit wat in huis had. Nu ik de middelen heb, vind ik het leuk om weer mensen uit te nodigen. Het geeft me mijn sociale leven terug.”

Vaak komen mensen bij de Voedselbank terecht via een hulpinstantie of bewindvoerder, soms kloppen ze zelf aan. Het eerste voedselpakket krijgen mensen zonder financiële check mee. Om vaker een voedselpakket te mogen halen, moeten ze aantonen dat ze na aftrek van vaste lasten te weinig inkomen overhouden om rond te komen. In 2025 kwam een alleenstaande die minder dan 325 euro per maand overhield, in principe in aanmerking voor voedselhulp. Voor een alleenstaande ouder met twee kinderen kwam het maximumbedrag dit jaar op 565 euro. Er zijn richtlijnen voor wat er precies wordt meegeteld, die elk jaar op landelijk niveau worden aangepast.

Hoewel de financiële problemen zich al jaren opstapelden voor Sanne* (44), een alleenstaande moeder van vier kinderen, wilde zij lang geen hulp vragen. „Ik was gewend anderen te helpen, niet andersom”, vertelt zij. „Ik heb mijn kinderen alleen opgevoed en nooit mijn hand opgehouden. Dat ik uiteindelijk zelf hulp bleek nodig te hebben, vond ik moeilijk.” Toen zij vorig jaar bij een kledingruil was, sprak een vrijwilligster haar aan. Het was bijna Sinterklaas, had ze niet ook cadeaus voor de kinderen nodig, en inpakpapier? Hier, pak aan. Ze werd erop gewezen dat je bij de Voedselbank het eerste voedselpakket zo kon meenemen en kreeg een telefoonnummer mee voor verdere registratie. „Toen was de eerste stap gezet.”

Schaamte

Sommige Voedselbanken doen zelf de intakegesprekken met potentiële klanten, andere laten dat over aan andere maatschappelijke organisaties en kijken alleen de financiële gegevens na. Om de drie maanden wordt gecontroleerd of mensen nog aan de criteria voldoen. Sanne meldde zich bij het Leger des Heils. „Daar moet je met je hele reutemeteut aankomen. Ik schaamde me rot, maar die meneer was heel netjes. Later werd er wel een rekenfout gemaakt, waardoor ik tijdelijk mijn voedselhulp kwijt raakte.”

Schaamte is een van de grootste drempels om naar de Voedselbank te gaan, bevestigt een verwijzer uit de regio. „Vooral ouderen en mensen die een baan hebben gehad, vinden het moeilijk. Onder hen is er veel niet bekend. Het blijft lastig mensen naar de Voedselbank te bewegen.” Sanne vindt de stap naar de Voedselbank groot. Te groot voor sommigen, vreest zij. „Ik ben zelf maatschappelijk werker geweest en weet hoe dingen gaan, maar veel mensen zijn bang voor instanties, bang dat hulpverleners gaan meekijken in hun gezin. En voor mensen die een beperking hebben of het psychisch niet redden, is het niet te doen.”

Sannes puberkinderen vonden het verschrikkelijk dat zij bij de Voedselbank terecht kwamen, maar voor haar was het een redding. „Ik had geen keuze”, zegt ze. „Als je niets te besteden hebt, heb je continu zorgen, ook over dingen waar mensen met geld niet over nadenken. Wassen terwijl je geen geld voor wasmiddel hebt. Douchen, het licht thuis aanzetten. Ik had geen eten in huis, mijn kinderen moesten schoolgeld betalen, en de kerst kwam eraan.”

Toch heeft ze haar inschrijving bij Voedselbank Alkmaar deze keer niet verlengd. Ze heeft een financiële meevaller en wil

proberen het weer alleen te redden. Daarnaast voelt ze zich onprettig bij de drukte van de laatste tijd. Mede door een actie waardoor meer mensen ineens afkomen op de gratis voedselpakketten, is het dringen bij de Voedselbank. Ze kan altijd terugkomen, heeft de vrijwilligster gezegd.

„Ik hoop het”, zeggen veel klanten op de vraag of ze hun financiële situatie de komende maanden zien verbeteren. Als die ene sollicitatie volgende week lukt, als die schuld over een paar maanden eindelijk is afgelost. Officieel mogen mensen maximaal drie jaar achter elkaar voedselhulp ontvangen, maar hier worden uitzonderingen op gemaakt. De Voedselbank Alkmaar en omstreken voorziet op het moment zo'n 250 gezinnen van voedsel. Het aantal klanten gaat volgens de vrijwilligers in golven. Soms zijn er pieken, bijvoorbeeld in coronatijd of toen de eerste Oekraïense vluchtelingen in Nederland aankwamen.

De zomer is meestal iets rustiger, in de winter wordt het drukker. „Er zijn zelfs mensen die alleen in de dure decembermaand komen, al komen ze het hele jaar in aanmerking”, vertelt Gerrit-Willem, coördinator van de uitdeellocatie in De Blijde Mare.

Een maand na haar opzegging besluit Sanne de stap naar de Voedselbank terug te zetten; het blijkt toch te krap om zo veel monden te voeden zonder voedselhulp. „Gelukkig is het nu weer rustiger en goedelijker qua klanten.”

6. DE KETEN WORDT VOORTGEZET

Weggooiën doet de Voedselbank zo min mogelijk. Wat aan het eind van de middag overblijft, wordt opnieuw gesorteerd. Houdbare spullen, zoals koffie en blikken soep, gaan terug de stellingkasten in. Voor

Links: Als iedereen in positie staat, kan de rollerband van start.
Boven: Klanten moeten hun producten vanuit het krat in hun eigen tas laden. (NB een vrijwilliger figureert hier als 'klant')
Onder: Bij Voedselbank Leiden lopen klanten langs de verschillende afdelingen, waar vrijwilligers klaarstaan om te assisteren.

overgebleven verse producten komen na afloop beurtelings busjes aanrijden van organisaties die de spullen kunnen gebruiken voor de mensen met wie zij werken, zoals daklozenopvang Reakt, het Leger des Heils en stichting Prakkie072, die voedsel aanbiedt via sociale media. Ook de burens krijgen een deel; naast de Voedselbank zit een dagopvang voor jongeren, op de bovenverdieping ernaast wonen mensen met een verslaving. De andere Alkmaarse locatie geeft wat er overblijft aan de kerk en de moskee, die het op hun beurt uitdelen. Wat echt niet meer voor menselijke consumptie geschikt is, gaat naar een kinderboerderij in de buurt.

7. KLANT IS KONING

In de loop der jaren is bij de Voedselbank veel hetzelfde gebeven, maar ook veel veranderd. Steeds meer voedselbanken stappen over op het zogenoemde keuzeconcept, waarbij mensen geen kant-en-klare pakketten krijgen, maar met boodschappenkarretjes langs schappen lopen. Hiermee hopen de voedselbanken mensen meer het gevoel te geven dat ze 'gewoon' winkelen. De gedachte daarbij is dat het voor klanten prettiger is om meer keuze te hebben, al blijft het aanbod beperkt.

In Leiden, waar het keuzeconcept al is ingevoerd, zijn drie uitdeeltijdstippen. Klanten krijgen een tijdslot. Met hun boodschappenkar lopen zij langs de afdelingen, waar staat hoeveel ze mogen meenemen. Vrijwilligers staan klaar om te assisteren. Ook Alkmaar overweegt op dit concept over te stappen, maar veel vrijwilligers zijn huiverig. Ze vrezen chaos en menen dat klanten tevreden zijn met hoe het nu gaat. De keuzevrijheid is schijn, zeggen ze, want

de Voedselbank blijft afhankelijk van wat binnenkomt. Bovendien kost de inrichting en bemanning meer ruimte, tijd en menskracht. Aan de andere kant, brengt een vrijwilliger in aan de koffietafel, 'het is misschien niet meer van deze tijd dat we van hogerhand bepalen wat mensen eten'. Het past in een ontwikkeling die ze ook op het hoofdkantoor van Voedselbanken Nederland signaleren. Er wordt steeds meer uitgegaan van wat de klanten willen.

Voedselbanken blijven worstelen met de vraag: hoe bereiken we de mensen die ons nodig hebben? Voedselbank is een bekende naam. Toch maakt 70 procent van de 540 duizend mensen die volgens CBS-cijfers in armoede leven, geen gebruik van de hulp. Voedselbanken balanceren tussen enerzijds de wens zo laagdrempelig mogelijk te zijn en anderzijds de noodzaak grip te houden op het proces en te zorgen dat de hulp op de juiste plek terechtkomt. Als onderdeel van het al langer lopende programma 'Onder de radar', waarbij voedselbanken actief op zoek gaan naar mensen die mogelijk hulp nodig hebben, organiseerde Voedselbanken Nederland dit voorjaar de campagne 'Ook voor jou', om meer bekendheid te geven aan het feit dat mensen de eerste maand wekelijks een pakket kunnen ophalen na aanmelding via een telefoonnummer, zonder verdere registratie.

De actie was een wisselend succes. Bij Voedselbank Alkmaar leidde 'Ook voor jou' in de zomerperiode tot drukte, extra werk en ergernis over pakketten die niet werden opgehaald, terwijl van de 160 potentiële klanten na afloop van de 'proefmaand' slechts zes mensen zich inschreven. Landelijk kwamen van de ruim tienduizend nieuwe aanmeldingen tweeduizend huishoudens in aanmerking voor langere hulp.

Overbodig zullen de voedselbanken nooit worden, al hopen ze dat al sinds de oprichting. „Armoede zien we de afgelopen jaren niet alleen stijgen, maar ook dieper worden”, zegt voorzitter Henk Staghouter van Voedselbanken Nederland. De Voedselbank is bedoeld als tijdelijke hulp, tot iemand weer is opgeklommen uit zijn of haar moeilijke situatie. En dat wordt steeds lastiger vanwege hogere kosten van levensonderhoud. „Door maatregelen als verhoging van het minimumloon en toeslagen komen er minder mensen onder de armoedegrens, maar wie niet van dat soort regelingen profiteert, komt juist moeilijker uit de armoede”, zegt Staghouter. „Dat zien we vooral bij oudere mensen, die geen pensioen en geen werk hebben, maar ook steeds vaker bij zzp'ers en alleenstaanden.”

Toch kijkt elke vrijwilliger uit naar het moment dat hij een klant tegenkomt die er mede dankzij de voedselhulp bovenop is gekomen. Als Gerrit-Willem de laatste spullen opruimt na de uitdeelmiddag in De Blijde Mare, komt er een man binnenstappen. Hij omhelst de vrijwilliger. „Ik heb een huis hier vlakbij nu”, vertelt hij in moeizaam Nederlands. Het blijkt een voormalige klant. Dan mompelt de man iets in zijn telefoon; dat blijkt Google Translate. Even later klinkt er hardop: „Ik ben blij hier te zijn. Als er een feestje is, wil ik er graag bij zijn.” Na een hartelijke groet loopt hij de deur uit.

*Ter bescherming van de privacy zijn de namen van sommige klanten gefingeerd en worden van Voedselbankvrijwilligers alleen de voornamen genoemd, tenzij zij een representatieve functie bekleden. De volledige namen zijn bij de redactie bekend. □

„Armoede zien we de afgelopen jaren niet alleen stijgen, maar ook dieper worden

Henk Staghouter
Voorzitter Voedselbanken Nederland